

Анна Володимирівна Яцишин,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
докторант Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України
м. Київ, Україна

Валентина Володимирівна Коваленко,
аспірант Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України
м. Київ, Україна

УДК 371.3:0004.85

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ ТА МОЛОДІЮ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

В статті определено, что с помощью электронных социальных сетей будут частично решены проблемы детей и молодежи с особыми образовательными потребностями, а это будет способствовать социализации и самоактуализации личности, реализации способностей и обучению новых способов коммуникации. Обосновано, что электронные социальные сети целесообразно использовать для внешкольной и внеклассной работы. Описаны пути использования электронных социальных сетей для проведения социально-педагогической работы с детьми и молодежью с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: электронные социальные сети, одаренные дети, дети и молодежь с функциональными ограничениями.

It was determined that using electronic social networks will be partially solved the problem of children and youth with special educational needs, and this in turn will promote socialization and self-actualization, self-fulfillment and learning new ways of communication. It is proved that the electronic social networks should be used for extra-curricular and extracurricular activities. We describe the use of electronic social networks for social and social and pedagogical work with children and young people with special educational needs.

Key words: electronic social networks, gifted children, children and young people with functional limitations.

У сучасних умовах суспільство частіше стає залежним від електронних ресурсів. Завдяки електронним соціальним мережам утворюються нові форми взаємодії та комунікації людей у суспільстві. Оскільки електронні соціальні мережі є популярним елементом інформаційного простору, тому їх також важливо використовувати як віртуальне навчально-виховне середовище для розв'язання важливих соціально-педагогічних та освітніх проблем.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій стає істотним чинником позитивних змін, адже вони відкривають нові можливості для покращення якості освіти, її доступності для дітей з особливими потребами, сприяють рівному доступу до

інформації та освітніх послуг, повноцінній інтеграції в суспільство. Завдяки цьому, діти вчаться генерувати ідеї, обмінюватися відомостями через онлайн-діалоги, толерантно сприймати думки інших. Згідно з новою освітньою парадигмою, учні перетворюються з пасивних споживачів знань на активних учасників навчального процесу, здатних самостійно задовольняти власні пізнавальні інтереси й потреби [2].

Так, дослідники [3; 4; 7] вважають, що електронні соціальні мережі є невід'ємною частиною нашого життя. Вони розвивають дискусійне питання щодо можливості використання електронних соціальних мереж для освітніх цілей, оскільки учні багато часу витрачають на спілкування з друзями в Інтернеті.

Електронні соціальні мережі використовують сервіс web-2.0, що створює умови для спільної діяльності, а також для розміщення текстових і медіа відомостей. Тому електронні соціальні мережі рекомендовано використовувати не лише для спілкування та розваг, а і для навчально-виховних цілей.

Різні аспекти організації педагогічної діяльності з дітьми та молоддю обґрунтовано у працях М. П. Лещенко [5], Ю. Г. Запорожченко [2], Л. І. Тимчук [5], Л. Т. Тюпті [9], М. М. Фіцули [10] та ін. Публікації Р. С. Гуревича [1], С. В. Івашньої [3], С. С. Крибель [4], А. І. Лучинкіної [6], А. В. Светлорусової [7–8], а також одного з авторів цієї статті [11–12] присвячено можливостям використання електронних соціальних мереж у навчальному процесі. Проте використання електронних соціальних мереж у діяльності з дітьми та молоддю з особливими потребами розглянуто недостатньо і тому ця проблема є актуальною.

Метою статті є визначити можливості та способи застосування електронних соціальних мереж для діяльності з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами.

Електронні соціальні мережі є порівняно новим явищем, що здобуло всесвітню популярність в останні декілька років, тому зараз вони переживають не лише

стадію піку популярності, але й стадію швидкого розвитку [12]. У процесі дослідження: проаналізуємо, якими соціальними мережами користуються діти та молодь, з якою метою; визначимо популярні соціальні мережі серед учнів; розглянемо сервіси соціальних мереж; визначимо можливості та способи застосування електронних соціальних мереж для діяльності з дітьми та молоддю з особливими потребами.

У нашій публікації під електронною соціальною мережею розуміється інтерактивний web-сайт з великою кількістю користувачів, контент якого вони створюють та наповнюють. Також у користувачів є можливість створювати групи, обмінюватися відомостями, спільно працювати над проектами тощо. Наведемо перелік електронних соціальних мереж: «ВКонтакте», Facebook, Twitter, «Однокласники», Instagram, «Мой мир», Google Plus, Skype, Viber, Ask.fm, LiveJournal, LinkedIn, Друзи.ua, We.ua, Flickr тощо. Аналізуючи Інтернет-джерела, можна визначити, що популярною серед дітей та молоді соціальною мережею в Україні є «ВКонтакте», менш поширеною – Facebook тощо. У таблиці 1 коротко подано характеристики чотирьох електронних соціальних мереж (за матеріалами ru.wikipedia.org), популярних серед дітей та молоді України.

Таблиця 1

Перелік популярних електронних соціальних мереж

Назва	Основні сервіси та користувачі	Примітка
«ВКонтакте»	Створення профілю з інформацією про себе, розповсюдження контенту, гнучке управління налаштуваннями доступу, приватна взаємодія з іншими користувачами (через особисті повідомлення) та публічна (за допомогою записів на «стіні», а також через механізм груп і зустрічей), відстеження через стрічку новин активності друзів та спільнот, можливість залишати коментарі під опублікованим контентом. Також до повідомлень можна «прикріплювати» фотографії, аудіозаписи та відеозаписи, документи та опитування, завантажувати власні записи і використовувати файли, завантажені іншими користувачами. Користувач може створювати у своєму профілі особисту колекцію записів, за бажанням групуючи їх в окремі альбоми	Ресурс спочатку позиціонував себе як соціальна мережа студентів та випускників ВНЗ. За даними SimilarWeb, «ВКонтакте» є першим за популярністю сайтом у Росії та Україні
Facebook	Створення профілю з інформацією про себе, розповсюдження контенту, гнучке управління налаштуваннями доступу, приватна взаємодія з іншими користувачами (через особисті повідомлення) та публічна (за допомогою записів на «стіні», а також через механізм груп і зустрічей), відстеження через стрічку новин активності друзів та спільнот, можливість залишати коментарі під опублікованим контентом. Також до повідомлень можна «прикріплювати» фотографії, аудіозаписи та відеозаписи, документи та опитування, завантажувати власні записи та використовувати файли, завантажені іншими користувачами	Найпопулярніша соціальна мережа у світі
Twitter	Соціальна мережа для публічного обміну короткими (до 140 символів) повідомленнями за допомогою веб-інтерфейсу, SMS, засобів миттєвого обміну повідомленнями або сторонніх програм-клієнтів для користувачів Інтернету будь-якого віку. Користування сервісом безкоштовне. Користування за допомогою SMS тарифікується оператором згідно з тарифним планом користувача	Мережа мікроблогів
Instagram	Безкоштовний додаток обміну фотографіями, дозволяє користувачам робити фотографії, застосовувати до них фільтри, а також поширювати їх через власний сервіс та інші соціальні мережі	Найпопулярніший сервіс у мистецтві айфонографії

За результатами проведеного аналізу наукових публікацій, Інтернет-джерел та контенту електронних соціальних мереж, визначено, що соціальна мережа «ВКонтакте» зручна для здійснення соціально-педагогічної діяльності та навчально-виховного процесу, оскільки:

- 1) більшість користувачів – це молодь та діти;
- 2) щоденно фіксується висока кількість відвідувачів;
- 3) значна кількість безкоштовних сервісів;
- 4) інтерфейс зручний та інтуїтивний;
- 5) визначено наявність різних навчальних матеріалів.

Розглянемо детальніше вплив електронних соціальних мереж на соціалізацію дітей та молоді. У сучасних умовах соціалізація підростаючого покоління пов'язана із взаємодією та онлайн-спілкуванням та в реальному часі. За допомогою соціальних сервісів діти та молодь розвивають інформаційну культуру та підвищують інформаційно-комунікаційну компетентність. Також зарубіжні науковці зазначають, що наразі поширення набуває теорія соціального навчання, коли навчальні результати покращуються у тих учнів, які взаємодіють з іншими учнями під час спільної роботи над темою чи проектом.

Доречною є також думка про те, що за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій створено умови для раннього включення дітей до соціальної діяльності. Адже завдяки Інтернету, можливо брати участь та впливати на культурне, економічне, наукове чи політичне життя суспільства, перебуваючи у будь-якому місті країни.

Наразі проводяться різноманітні дослідження щодо ставлення дітей та молоді до електронних соціальних мереж. На основі результатів аналізу та узагальнення відомостей було визначено, що діти та молодь відповіли на запитання: «З якою метою ви користуєтесь електронними соціальними мережами?» Серед основних відповідей варто виділити такі:

- «Для спілкування з друзями та знайомства з цікавими людьми»;
- «Для знаходження потрібних відомостей»;
- «Для перегляду цікавих новин та коментування фото друзів»;
- «Для розваг (прослуховування музики, онлайн-ігри, перегляд фільмів)»;
- «Для розвитку творчості, навчання (перегляд майстер-класів, відео уроків тощо)».

У цій публікації під поняттям «діти та молодь з особливими освітніми потребами» будемо розуміти, що це діти та молодь, у яких є функціональні порушення, і обдаровані діти та молодь, адже перша і друга категорія мають особливі освітні потреби.

У науковій літературі виокремлено різні форми діяльності вчителя з обдарованими дітьми. Серед них: розв'язання нестандартних завдань на навчальних заняттях та у позаурочний час; ділові ігри, інтерактивні методи навчання; індивідуальна робота; участь у конкурсах різних рівнів; участь у предметних олімпіадах різних рівнів. Загальновідомо, що розвиток

обдарованості учнів частково залежить від професійного рівня вчителів та використання креативних методів навчання. Тому у навчально-виховному процесі необхідно використовувати нові технології навчання та ІКТ, що сприятимуть розвитку інтелектуальної, предметної, творчої або лідерської обдарованості.

Організація соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями також передбачає застосування різних форм та методів. У посібнику [9] зазначено одну з поширених форм діяльності – це клуби спілкування, що відіграють важливу роль у подоланні фізичної та духовної самотності. Такі клуби компенсують однобічність функціональних зв'язків, сприяють розширенню кола спілкування, що покращує внутрішній стан людини, знімає почуття тривоги, занедбаності. Організація спілкування з однолітками, що не має функціональних обмежень, формує коло міжособистісних відносин та задовольняє одну з важливих соціальних потреб – потребу в спілкуванні. Також важливою є активізація соціально-культурних функцій конкретної особистості для задоволення основних соціальних потреб з метою подолання почуття самотності, емоційної відчуженості. Насамперед вивчаються проблеми дітей і молоді, а потім створюються умови для подальшого розвитку їхньої ініціативи (наприклад, створюються центри соціальної активності, громадські організації та дитячі об'єднання). Вихід особистості за вузькогрупові рамки залучення її до системи безпосередніх відносин з широким колом інших людей сприяє збагаченню індивідуального життя особистості [9].

У [10] наголошено, що наразі важлива роль у вихованні учнів та розвитку їх творчих здібностей належить спеціально організованій виховній діяльності у позанавчальний час, яку називають позакласною та позашкільною. До позакласної діяльності належить освітня і виховна діяльність, спрямована на задоволення інтересів та запитів дітей, організована у позаурочний час педагогічним колективом навчального закладу. Позашкільною діяльністю називають освітньо-виховну діяльність позашкільних закладів для дітей та юнацтва. Вищезазначені види діяльності передбачають застосування переважно однакових засобів, форм та методів виховання і мають спільні завдання [10]. Самоактуалізація та соціалізація особистості є неможливими без розвитку креативності особистості, виявлення і розвитку творчого потенціалу. Йдеться як про творчий підхід до життя, так і про компенсаторний вплив мистецтва на особистість. Тому в практиці соціальної діяльності використовуються такі методи, як: арт-терапія, конкурси та фестивалі художньої творчості дітей і молоді [9].

У науковій літературі зазначено, що загальні принципи організації позашкільної діяльності передбачають: 1) органічний зв'язок позашкільних установ з виховною діяльністю навчального закладу; 2) узгодженість дій з виховною діяльністю дитячих та юнацьких організацій, сім'ї та громадськості; 3) масове охоплення дітей на добровільних умовах для участі

в гуртках та секціях позашкільних установ; 4) поєднання масових, групових та індивідуальних форм виховної діяльності; 5) вільний вибір дітьми характеру творчої діяльності; 6) стимулювання активної творчої діяльності дітей та підлітків.

У позашкільній діяльності набули поширення масові, групові та індивідуальні форми, серед яких: зустрічі з діячами науки, техніки та мистецтва, виставки дитячої творчості, олімпіади, огляди, конкурси тощо. Електронні соціальні мережі доцільно використовувати для проведення позакласної діяльності, а також для підтримки відносин між учасниками олімпіад, змагань, літніх шкіл, семінарів, таборів, гуртків, конкурсів, фестивалів тощо. Це дозволяє не лише створити емоційне забарвлення заходів, а й підвищити якість проведення [12].

Дослідниця Ю. Г. Запороженко [2] акцентує увагу на тому, що *компенсаторна властивість* нових технологій дозволяє дітям з особливими потребами брати активну участь у навчальному процесі незважаючи на функціональні обмеження. Завдяки використанню ІКТ, ці діти здатні подолати бар'єри у навчанні, оскільки отримують доступ до дидактичних матеріалів у доступному прийнятному форматі, а також зможуть демонструвати власні навчальні досягнення. Хоча існують різні способи та можливості застосування ІКТ, їх умовно можна поділити на три категорії використання у цілях: 1) *компенсаційних*; 2) *комунікаційних*; 3) *дидактичних*. Наприклад, у комунікаційних цілях ІКТ можуть бути посередником у процесі спілкування між людьми з особливими потребами, як альтернативна форма зв'язку. Допоміжні прилади та програмне забезпечення для задоволення потреб учнів з комунікативними розладами є специфічними для кожного виду функціонального обмеження. ІКТ виступають у ролі інструменту, що полегшує та робить можливим спілкування, дозволяючи обмінюватися інформацією у більш зручній спосіб [2].

На основі особистого досвіду авторів статті (понад 7 років діяльності на різних посадах у Центрі соціально-психологічної реабілітації для дітей та молоді з функціональними обмеженнями одного з районів м. Києва) та аналізу соціально-педагогічної та психологічної літератури було визначено, що електронні соціальні мережі зможуть частково розв'язати комплекс соціально-психологічних проблем, які є актуальними для дітей та молоді, а особливо для обдарованих дітей та молоді з функціональними обмеженнями. Окреслимо ці проблеми детальніше.

1. *Потреба у спілкуванні*. Ця потреба реалізується за допомогою соціальних мереж, електронної пошти, Skype тощо. Людина сама обирає, коли їй почати і закінчити спілкування, що також задоволення потреби в безпеці. Місце і контингент спілкування також обирається самостійно [6].

2. *Потреба самореалізації*. Ця потреба в електронних соціальних мережах задовольняється різними способами: через мистецтво, ігри, спілкування, заняття професійною діяльністю [6]. Тобто створено

широкі можливості для самореалізації, розвитку креативності особистості, виявлення та розвитку творчого потенціалу. Можливо не лише переглядати фото чи малюнки інших і отримувати від цього естетичне задоволення, а й викладати власні роботи (фото, малюнки, фото виробів тощо). Також у мережах часто проводяться різні опитування та цікаві конкурси, коли можна висловити відверту думку, прочитати роздуми та коментарі інших.

3. *Потреба самоствердження*. Самоствердження є необхідним аспектом активності «Я», що реалізує сутнісні властивості людської особистості. Залежно від типу особистості, індивідуальних особливостей та соціальної ситуації самоствердження приймає різні форми. Воно може містити різний характер: творчості, комунікативної активності, соціальної кар'єри, прагнення до лідерства, саморозвитку особистості. Дослідники у сфері психології Інтернету зазначають, що анонімність спілкування в Інтернеті збагачує різноманітність самопрезентації людини, надаючи їй можливість не просто створювати про себе враження за вибором, але бути тим, ким вона захоче [6]. Оскільки в електронних соціальних мережах створено умови для прояву комунікативної та пізнавальної активності, то з'ясовано, що подібне самоствердження є показником одного з видів спілкування, тобто створення чи пошук групи (за інтересом) та самовираження в ній.

4. *Потреба в позитивній оцінці*. В електронних соціальних мережах просто знайти групу людей, яка позитивно оцінює вчинки та особу користувача. Тобто кіберпростір набагато демократичніший, ніж простір реального співтовариства. Якщо у колективі особистість не отримує позитивного підкріплення своїх дій, вчинків, іміджу, то вона шукає іншу групу для спілкування, але не завжди успішно. Виникає ризик соціальної дезадаптації [6]. В електронних соціальних мережах є можливість для оцінювання іншими, оскільки там можна коментувати події, залишати повідомлення на сторінках друзів і груп, відмічати, що «подобається» фото, повідомлення тощо.

5. *Потреба особистого внеску*. У власних дослідженнях А. І. Лучинкіна [6] висуває ідею про те, що у користувачів можуть з'явитися нові мотиви, притаманні лише Інтернет-середовищу. Аналіз контенту сторінок електронних соціальних мереж виявив схильність користувачів до розміщення цікавої для зазначеного користувача інформації на особистому Інтернет-просторі інших. Так, у мережі «ВКонтакте» 87 % опитаних користувачів (усього було опитано 834 користувача) хоча б один раз здійснили розсилку інформації на сторінки друзів за допомогою функції «розказати друзям»; 76 % опитаних за допомогою цієї функції розказували іншим користувачам про зміну власного статусу. Регулярно розповсюджують інформацію, фільми, теми на сторінках інших користувачів 37 % опитаних респондентів.

Опитані вказують на власну потребу поділитися важливою та цікавою для них інформацією незалежно від бажання оточуючих. Така потреба притаманна

лише Інтернет-середовищу і формує новий мотив діяльності – мотив внеску. Також Інтернет сприяє виникненню потреби у створенні нових образів «Я» особистості. Так, 69 % опитаних мають власні сторінки у декількох соціальних мережах, там вони зареєстровані під різними ніками; 67 % респондентів вказують на наявність у них двох або більше електронних адрес; 31 % вибірки вказує, що користується соціальними мережами не лише під різними ніками, але й з різними легендами. Інтернет-простір надає можливості не лише відтворювати нові ідентичності, але й наділяти існуючі рисами за вибором користувача [6].

Необхідно пам'ятати, що важливо навчити дитину усвідомлювати, що віртуальна реальність має допомагати їй розвиватися та самовдосконалюватися, тому що існує велика небезпека потрапити в залежність вигаданого світу. У віртуальній реальності кіберпростору людина легко може відмежуватися від нерозв'язаних проблем реального життя, разом з тим, може легко втратити індивідуальність. Для безпеки перебування у такому середовищі навчально-виховний процес має спрямовуватися на розвиток в учнів умінь встановлювати зв'язки між подіями, спілкуватися у віртуальній реальності. Важливо також вміти робити акцент на ставленні до життя, як до основної реальності, яку ми постійно змінюємо й вдосконалюємо, розвивати у вихованців міцну та гнучку самоідентичність [5].

Взаємодія у віртуальних соціальних мережах відбувається у двох режимах: асинхронному та синхронному. Наприклад, коли у дитини чи підлітка виникає проблема, він ставить запитання з описом проблеми членам спільноти. Інші висловлюють власні думки, також доступні членам цієї спільноти, потім можна поставити додаткові запитання або висловити коментарі як до вихідного питання, так і до кожної з відповідей на нього. Таким чином, виникає дискусія, у процесі якої бажані можуть висловити думки [12].

На основі публікацій [7; 11–12] виокремлено позитивні сторони використання електронних соціальних мережі для роботи з обдарованими дітьми та з дітьми і молоддю з функціональними обмеженнями:

1) звичне та комфортне для дітей та молоді середовище. Інтерфейс, способи комунікації, організація та створення контенту зрозуміла для дітей, що пояснюється тривалим користуванням. Зникає необхідність навчати роботи в мережі, оскільки діти та молодь активно відвідують профілі в електронних соціальних мережах;

2) значний діапазон сервісів, різноманітність форм комунікації (опитування, голосування, форуми, коментарі, підписки, відправка персональних повідомлень тощо), обмін цікавими та корисними посиланнями на інші ресурси;

3) ідентифікація користувача: частіше в соціальній мережі людина виступає під власним ім'ям та прізвищем, рідше – під псевдонімом. Не потрібно запам'ятовувати новий логін та пароль для входу в систему, тому що кожен користується звичним для себе способом ідентифікації у співтоваристві;

4) наявність фільтрації, активність учасників простежується через стрічку новин, цей інструмент допомагає користувачу не розгубитися в розмаїтті інформаційних потоків та здійснювати моніторинг оновлень різного контенту;

5) умови для групової діяльності, спільне планування та наповнення контенту власних електронних освітніх ресурсів. В електронних соціальних мережах створено умови для того, щоб ділитися тим, чого навчилися, і тим цікавим, що виявили в мережі зі своїми друзями, однокласниками тощо;

6) умови безперервного навчання, тобто постійної взаємодії в мережі у зручний час і для організації індивідуальної діяльності. Також обговорення, розпочаті під час занять, можуть бути продовжені в соціальній мережі, що забезпечує ретельніше засвоєння матеріалу. Підтримка навчальної теми в соціальній мережі дозволяє дітям та підліткам, які пропустили навчальні заняття, не «випадати» з теми, а брати участь в обговореннях та виконувати завдання вдома;

7) наявність мобільної версії сторінок віртуальної соціальної мережі, доступ у зручний час та місці з будь-якого мобільного пристрою (мобільний телефон, планшет, нетбук, ноутбук, смартфон тощо) підключеного до Інтернету;

8) візуалізація матеріалів, що необхідно для демонстрації наочних матеріалів в електронному вигляді.

Аналіз зарубіжного досвіду використання електронних соціальних мереж для навчально-виховного процесу засвідчив, що світова громадськість усвідомлює та враховує глобальний процес інформатизації освіти та зростаючу кількість часу, що діти та підлітки витрачають, перебуваючи в електронних соціальних мережах. А безкоштовні сервіси, наявні у цих мережах, створюють сприятливі можливості для навчання і виховання, є зручними та сучасними і можуть бути використані для організації соціально-педагогічної діяльності.

Професор М. П. Лещенко [5] наголошує, що на сьогоднішній день важливим є питання про діагностику сформованості інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів у контексті набуття ними вмінь активного, творчого та безпечного використання Інтернету для забезпечення неперервного особистісного розвитку в умовах сучасного інформаційного суспільства. Разом із тим, у публікації [5] зазначено, що зарубіжні вчені констатують: у багатьох сферах учні виявляють достатній та високий рівні сформованості інформаційно-комунікаційних компетентностей, проте, отримані дані свідчать про необхідність удосконалення навчальних програм та методик навчання як формальної, так і неформальної освіти з метою покращення вмінь використовувати Інтернет. Адже учні не знають або мають поверхові знання багатьох елементів Інтернет-культури, також зустрічають труднощі зі знаходженням необхідної інформації та її оцінюванням, не вміють розрізняти факти від рефлексії на них, недостатнім є розвиток умінь створювати власний віртуальний образ за допомогою тексту, фото,

графіки та музики. Тому учні потребують допомоги, що на сучасному етапі розвитку освітньої системи не надається у формальних закладах освіти [5].

Розглянувши способи застосування електронних соціальних мереж для навчання і виховання, ми зробили висновок, що цей процес є важливим для позашкільної, позакласної діяльності, тобто для неформальної освіти та самоосвіти дітей і молоді.

На основі вивчення наукової літератури та джерел Інтернету визначено, що для проведення соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю з особливими потребами електронні соціальні мережі можливо використовувати, тому що: вони популярні серед дітей та молоді; безкоштовні; діти та молодь проводять у мережах декілька годин на день; існує можливість їх використання для навчання; відомості та цікаві новини швидко поширюються; існує можливість робити нагадування про заходи і події, запрошення на зустрічі тощо; є можливість розвивати інформаційну культуру особистості; існує можливість розвитку комунікаційних та соціальних навичок; вони сприяють розвитку пошуково-аналітичних навичок; є можливість обміну матеріалами, відомостями та представлення власних проєктів для обговорення на широкий загал; у них можливо слідкувати за навчально-виховним процесом будучи відсутнім на занятті (онлайн); є можливість постійної взаємодії зі вчителем, вихователем, керівником гуртка (секції), тренером; можливим є залучення батьків та родичів до навчально-виховного процесу; існує можливість подолання психологічних бар'єрів (сором'язливості, повільності вимови, вад зовнішності тощо).

Також важливою та актуальною є проблема безпеки дітей в Інтернет-мережі. Науковці та розробники програмного забезпечення рекомендують батькам не забороняти спілкуватися дітям в онлайн-режимі, а навпаки – допомогти розібратися в особливостях електронних соціальних мереж. Спільно створити особисту сторінку та наголосити на конфіденційності, обмежити доступ до фото та повідомлень тощо. Необхідно пояснити дітям правила онлайн-поведінки, адже дії в мережі реальні і можуть мати відповідні наслідки (наприклад, там також ризиковано довіряти незнайомим дорослим).

Наразі для формування безпечної поведінки дітей та молоді у мережі Інтернет та з навчально-виховною метою проводяться заняття, семінари, тренінги тощо. Наприклад, безкоштовний тренінг «Безпечні соціальні мережі та їх ефективне використання» було проведено у Тернополі (організований Стартапом інкубатором «Континіум», <http://gurt.org.ua/news/trainings/25314>). Метою тренінгу було інформування про можливості, що закладено в електронних соціальних мережах, про безпеку особистих даних в мережах та можливі інформаційні загрози.

Якщо дитина створила персональну сторінку в електронній соціальній мережі, то у батьків та родичів з'явилась додаткова можливість більше дізнатися про захоплення, друзів та внутрішній світ своєї дитини.

Лише дорослі (батьки, родичі, вчителі, репетитори, тренери та ін.) власним прикладом можуть допомогти дитині усвідомити, як використовувати електронні соціальні мережі: марно витратити час чи виконувати цікаві завдання, розвивати комунікативні здібності та інформаційно-комунікаційної компетентності тощо.

Окреслимо основні способи застосування електронних соціальних мереж у діяльності з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами для: 1) підтримки навчально-виховного процесу; 2) позашкільної та позакласної діяльності; 3) неформальної освіти та самоосвіти дітей та молоді.

З проведеного дослідження, зроблено наступні висновки. Електронні соціальні мережі започаткували нові форми взаємодії та комунікації людей у суспільстві. Їх можна використовувати як освітнє середовище, де учасники отримують безліч відомостей, матеріалів у будь-який час та за комфортних обставин, також мають можливість поспілкуватися з друзями і переглянути стрічки новин. Електронні соціальні мережі відіграють важливу роль у процесі соціалізації дітей і молоді та для розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності учнів.

Отже, за допомогою електронних соціальних мереж буде частково розв'язано проблеми дітей та молоді з особливими освітніми потребами щодо: спілкування, самореалізації, самоствердження, позитивної оцінки та особистого внеску. Усе це сприятиме самоактуалізації особистості, її духовному оздоровленню, соціалізації особистості, засвоєнню культурного досвіду, реалізації власних здібностей та навчання нових способів комунікації.

Отже, електронні соціальні мережі можливо використовувати для позашкільної та позакласної діяльності, адже: користувачами переважно є учні та студенти; мережі мають значну популярність; існує достатня кількість сервісів, що надаються; кількість реклами є мінімальною; наявність зручного інтерфейсу; широкі демонстраційні можливості; наявні освітні матеріали; синхронна та асинхронна взаємодія. Однак існує багато свідчень щодо протилежного, тому ця проблема є перспективною, потребує уваги та ґрунтовного дослідження.

Використані літературні джерела

1. *Гуревич Р. С.* Інтернет і його соціальні мережі в сфері освіти: напрями використання / Р. С. Гуревич // 36. наук. пр. III Міжнар. наук.-практ. конф. «ІКТ в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи». – С. 52–56. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ubgd.lviv.ua/konferenc-/kon_ikt/plen_zasid/Gurevuch.pdf

2. *Запорожченко Ю. Г.* Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти [Текст] / Ю. Г. Запорожченко // Інформаційні технології в освіті. – 2013. – № 15. – С. 138–145.

3. *Івашнюва С. В.* Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті [Текст] /

С. В. Івашнюва // Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. – 2012. – № 2. – С. 15–17. – (Серія: «Психолого-педагогічні науки»).

4. Крибель С. С. Использование социальных сетей в образовании [Текст] / С. С. Крибель, В. В. Шобухова // Информатика и образование. – 2012. – № 4 (233). – С. 66–68.

5. Лещенко М. П. Підходи до стандартизації сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності учнів: польський досвід / М. П. Лещенко, Л. І. Тимчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – № 4 (42). – С. 33–46. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/6743>.

6. Лучинкіна А. І. Аналіз мотиваційної складової інтернет-соціалізації [Текст] / А. І. Лучинкіна // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 9. – С. 1–4.

7. Светлорусова А. В. Використання віртуальних спільнот для розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей старшокласників [Текст] / за ред. В. П. Сергієнко; А. В. Светлорусова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: збір. наук. праць. – Вип. 28. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 212–216. – (Серія № 5: «Пед. науки: реалії та перспективи»).

8. Светлорусова А. В. Роль віртуальних співтовариств у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності старшокласників / А. В. Светлорусова // Звітна наук. конф. ІТЗН НАПН України: матеріал. наук. конф. – К.: ІТЗН НАПН України, 2011. – С. 31–33. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/265/>.

9. Тюптя Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика [Текст]: навч. посіб. / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 574 с.

10. Фіцула М. М. Педагогіка [Текст]: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К.: Видавничий центр «Академія», 2009. – 560 с.

11. Яцишин А. В. Використання віртуальних соціальних мереж у позашкільній роботі [Текст] / А. В. Яцишин // Інформаційні технології – 2015: зб. тез II Укр. конф. молодих науковців (28–29 трав. 2015 р., м. Київ). – К.: ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – С. 90–93.

12. Яцишин А. В. Застосування віртуальних соціальних мереж для потреб загальної середньої освіти [Текст] / А. В. Яцишин // Інформаційні технології в освіті. – 2014. – № 19. – С. 119–126.

